

TERRA RUBRA

Full informatiu de la Vila de TARROJA - Any 16 - maig-juny de 2005 - Núm. 94

EDITORIAL

Un record pel Sisco

Diumenge dia 1 de maig, festa del Roser de Tarroja, les campanes no van vençar a joia. El sol que de bon matí lluia, presagi d'un dia curull de festa, quedà somort pel so adolorit de les campanes que, estripant el cel que cobreix la nostra Vila, anunciaven la mort del Sisco. Com un regueró de pólvora la nova s'estengué de casa en casa, de veí en veí, tots ens sentíem condolguets.

Per què? Quin sentit podem trobar al traspass d'una vida en plena maduresa, amb una salut que unes hores abans no havia suscitat cap sospita de defalliment? Totes les preguntes entren en el silenci del temps, tal vegada perquè mai puguem obtenir resposta.

El Sisco fou un artesà complet. Qualsevol imatge o objecte que es posava davant els seus ulls, podia convertir-lo en art, dibuix, pintura, fang, ceràmica...

Quin tarrogener no té a casa seva, un petit detall de l'art del Sisco?

Massa jove, segurament, per acomiadar-se sense un adéu anunciat. Tal vegada, però, prou madur per començar a partir d'ara, un nou art, aquell art que només poden percebre els que des de molt endins sentin encara el to de la seva veu, el batec del seu amor i sàpiguen veure la seva obra pintada o esculpida en els estels.

Diuen que una persona resta viva, mentre algú parla d'ella. Sens dubte, el Sisco serà molts anys viu entre nosaltres, ja que la seva obra és present, no tan sols en l'interior de les nostres cases, sinó també en racons de la nostra població.

Terra Rubra com a posseïdors del símbol que ell va dissenyar i que des del primer dia lluïm orgullosos en l'encapçalament de la nostra revista, volem rendir-li homenatge i perpetuar-lo en el temps.

Ceràmica de Sisco Sociats

NOTÍCIES

• Dissabte 30 d'abril, vigília del Roser de Tarroja a les sis de la tarda a la Sala de la Vila, fou projectada la pel·lícula-documental **“L’apropiació de la descoberta d’Amèrica: una conspiració d’Estat?”**. Una producció de Pilar Montoliu, basada en l’obra d’En Jordi Bilbeny, “Brevíssima relació de la destrucció de la història”. Guió i direcció d’En David Grau. La presentació va anar a càrrec del senyor Adrià Marquilles, President del Consell Comarcal de la Segarra.

Al finalitzar la projecció s’obrí un col·loqui, al qual en Jordi Bilbeny, amb el seu reconegut do de paraula i plaent habilitat, va satisfer tota mena de preguntes respecte del tema, fins ben entrada la vesprada. Els assistents no ompliren la sala, però els organitzadors es van veure força satisfets per d’interès que la projecció despertà.

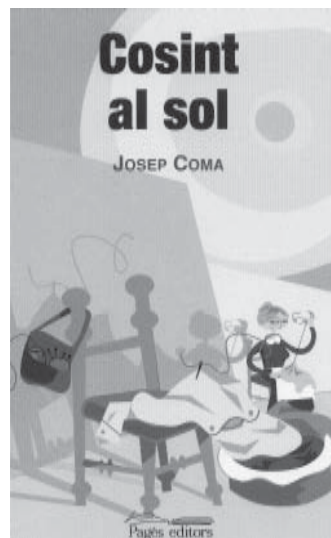
• Per la festa del Roser -aquest any no va ploure- i prou falta feia. Al matí es va celebrar la missa habitual de festa, amenitzada amb la Coral de cantaires de Bellpuig, que van seguir en finalitzar, amb un petit concert que com cada any, ens tenen acostumats, tot i que aquesta vegada força entris-

tits per la sobtada mort del Sisco de cal Munda, al qual es va fer un sentit record.

El ball de tarda va quedar suspès, a causa del dol.

• El dia 7 de maig l’associació de dones “El Lilà” va fer una sortida “Al món del cava” (Caves Torres). Per aprofitar l’avinentesa van fer una visita cultural a la població de Sitges. El dinar es trobava preparat a Santa Margarida i els Monjos, on gaudiren d’una bona taula i acabaren la jornada amb un ball de festa.

• En Josep Coma torna a estar d’estrena, ara amb un recull de narracions curtes on es barreja el dramatis-

me amb el bon humor i la realitat amb la ficció i on, com li és habitual a en Josep, fa servir un llenguatge directe i planer. **“Cosint al sol”** així d'entrada, com un flash, em va fer venir a la memòria aquells dies de tardor i d'hivern que a recer de la paret de qualsevol casa i de cara al sol de tarda, mentre les dones cosien, tot apedaçant roba prou usada, la canalla jugàvem davant la seva mirada. En Josep té l'habilitat amb les seves narracions, de despertar sentiments, de fer reviure episodis de la vida que moltes vegades han restat adormits durant anys i que es bo de recuperar, encara que només sigui per, a molts de nosaltres, fiançar-nos en les nostres arrels. Enhorabona! et desitgem tots els èxits que et mereixes.

- A la plaça de l'església s'han acabat les obres de remodelació, creiem que del tot, encara que hi veiem penjar la mostra d'un fil telefònic que l'entrevessa i que realment no queda massa decoratiu. Ara ens podem preguntar, si quedarà així, si tornaran a remoure el paviment per enterrar-lo?, si quedarà adossat a la paret simuladament?. Una nova incògnita que pot donat per una temporada més. Ànim que ja arribem !

La nostra vila aquest mes ha empalmat l'aigua al canal d'Urgell. Qui es mostra satisfet, qui sembla que ho ha

rebut amb menys acceptació. Tot depent de que...?

L'aigua és un bé que mereixem tots, però que no ens podem permetre fer malbé.

- A la veïna població del Llor han restaurat les campanes i diumenge, 22 de maig, les van estrenar fent una festa tot el poble. Després de la missa, tothom va poder fer pràctiques de campaner i fer voltar les dues campanes, l'una de 520 quilos i l'altra de 330. Tothom estava content perquè es recuperava un so feia molts anys que no se sentia amb aquest esclat. La festa es completar amb un dinar per als 90 començals a base de dues grans paelles d'arròs.

- Defuncions

Sisco Sociats i Roig, va morir a Sant Pere dels Arquells, el dia 1 de maig, als 44 anys. En nostre més sentit condol a la Carme, la seva companya, a les seves filles Ona i Neu, als pares i resta de familiars. En pau reposi!

EL DOT DE LES QUATRE GERMANES TELLA I CAPELL DE TARROJA

L'enllaç matrimonial dels Tella amb els Capell va significar la formació d'una de les famílies més importants de Tarroja: els Tella i Capell. La rellevància social i econòmica d'aquesta família resta en evidència observant l'elevada quantitat de diners: 600 lliures, que va ser donada com a dot a cada una de les quatre filles de l'esmentat matrimoni.

La font de la nostra informació ha estat un conjunt d'anotacions realitzades en un dels llibres de dipòsits que portava la comunitat de preveres de l'església de Santa Maria de Cervera. Aquesta comunitat, especialment durant el segle XVIII, feia una de les funcions que havia realitzat anteriorment la institució municipal cerverina anomenada Taula de Canvi: admetre dipòsits de moneda, guardar-la i, finalment, tornar-la al seu propietari o donar-la a les persones que aquest hagués designat.

En el cas que estem comentant, el dipòsit el va fer Josep Tella en nom del doctor Ramon Tella, eclesiàstic del bisbat d'Urgell que havia obtingut dos beneficis a l'església parroquial de Tarroja: el de Sant Carles Borromeu i el de Sant Jaume Apòstol. Un altre membre d'aquesta família, el doctor Marià Tella, era canonge de l'església de Solsona.

La quantitat dipositada el dia 27 d'octubre de 1789 a la comunitat de preveres cerverina fou de 2.400 lliures, una suma elevadíssima, la qual havia de ser repartida

a parts iguals entre les quatre filles que tenia el matrimoni Tella i Capell a mesura que cada una d'elles prengués matrimoni carnal o espiritual.

La primera filla a casar-se fou la Isabel. Es maridà el dia 8 de març de 1791 amb Anton Montull, un pagès de Soses. En conseqüència, el 14 de febrer de 1792, la noia rebé les 600 lliures que eren l'import del seu dot. Uns anys després, concretament el 15 de desembre de 1803, se celebrà el matrimoni de **la Rosa, la segona filla, amb Josep Cirera, de Cervera. La vigília de Nadal d'aquell any, li fou pagat el dot.** Josepa, la tercera filla, es casà el 15 d'octubre de 1806. El marit fou un mestre cerer i adroguer cerverí anomenat *Agustí Mulet*. El dot no li fou satisfet fins al 28 de febrer de l'any següent. Finalment, el dia 11 de novembre de 1811, l'import del dot que corresponia a la Maria, la quarta de les filles, fou donat a la Isabel, la germana gran, tot i que la Maria encara no s'havia casat. El motiu d'aquest lliurament va ser el perill que hi havia que les tropes napoleòniques que havien envaït el país robessin els diners guardats per la comunitat de preveres.

Aquestes són algunes de les dades que contenen les anotacions comentades, les quals poden permetre conèixer millor aquesta important família que foren els Tella i Capell de Tarroja. Amb tot, atès que aquests textos encara aporten més informació, els oferim, íntegres, a continuació:

Vuy als 27 de octubre de 1789, lo il·lustre doctor don Ramon Tella, prelat y penitencier de la santa iglesia cathedral de Urgell, com ha optentor dels dos beneficis o capellanies col·lativas fundadas en la iglesia parrochial de Tarroja, bisbat de Solsona, en sos respective altràs, la una baix la invocació de Sant Carlos Borromeu y la altra de Sant Jaume Apòstol, y per lo molt il·lustre senyor doctor Mariano Tella, canonge de la santa iglesia de Solsona, per las rahons contingudas en lo acte del present dipòsit, que consta en poder del discret Joseph Armengol, notari, en lo dia present, ha depositat Joseph Tella, en nom de dit il·lustre doctor don Ramon Tella, dos mil quatre-centas lliuras, ditas y escritas 600 lliuras a Isabel Tella y Capell, 600 lliuras a Rosa Tella y Capell, 600 lliuras a Josepha Tella y Capell y altràs 600 lliuras a Maria Tella y Capell, fillas del dit Joseph Tella, per colocació de matrimoni carnal o esperitual de cada una de ditas fillas, baix las prevencions y condicions expressadas en lo citat acte, diu que ab moneda de or, ab un saquet de drap que va sobre intitulat "Canonge Tella, y ha 2.400 lliuras", las quals no sían soltas sinó per los reverents official y arxivers de la present iglesia y de Joseph Armengol, notari, vivint aquest, per los fins en lo expressat acte calendat del dit depòsit. Lo qual depòsit se és fet en presència dels reverents officials. Lo que se continua per mi doctor Mariano Corts, prebere y altre dels arxivers, en dits dia, mes y any.

Vuy als 14 de febrer de 1792, se ha soltat del contra escrit depòsit la summa y quantitat de sis-centas lliuras (dihem 600 lliuras) a favor de Isabel Montull y Tella per contemplació del matrimoni que als 20 de febrer de 1791 contractà ab Anton Montull, pagès, del lloch de Soses, bisbat de Lleyda, com de sos desposoris ne fa fee lo reverent doctor Miquel Garriga, prebere y rector de Tarroja, als 8 de mars de 1791. Qual partida de sis-centas lliuras ha soltats lo senyor

Cal Capell, avui cal Sileta

Joseph Tella, de la vila de Tarroja, pare de dita Isabel, com a procurador constituït per estas y altràs cosas consta de son poder en poder de Joseph Capdevila, notari públich de la vila de Granadella, que, com a substiut de Anton Capdevila, notari públich de la vila de Torres de Segre, rebé en lo poble de Soses, corregiment de Lleyda, al 1 de febrer de 1792. Qual solta se és feta en presència dels reverents officials. Continuada per mi doctor Francesch Vall, prebere y arxiver, en dits dia, mes y any. Pagat 1 lliura, 10 sous, per la solta, en conformitat a lo disposat per lo fundador.

Vuy dia 24 [de] desembre de 1803, se ha soltat del contra scrit depòsit la suma y quantitat de 600 lliuras (diem sis-centas lliuras) a favor de la senyora Rosa Cirera y Tella per contemplació del matrimoni que als 28 de setembre de 1803 contractà ab lo senyor Joseph Cirera, de Cervera, com de sos desposoris ne fa fee lo reverent Anton Llobet, rector de Tarroja, als 15 [de] desembre de 1803. Qual partida ha soltat lo senyor Joseph Tella, pare de dita senyora Roca, com a procurador constituït per estas cosas. Qual solta se és feta en presència dels reverents officials. Continuada per mi doctor Francesch Vall, prebere y arxiver, en dits dia, mes y any.

Vuy dia 28 de febrer de 1807, se ha soltat del ante escrit depòsit la quantitat de sis-centas lliuras a favor de la senyora Josepha Tella y

Cal Tella.

Capell, de la vila de Tarroja, per haver contractat matrimoni ab lo senyor Agustí Mulet, mestre cerer y adroguer, de la present ciutat, com de sos desposoris ne dóna fe lo reverent Anton Llobet, prebere y rector de dita vila, en lo dia 15 de octubre de 1806. Qual partida de 600 lliuras queda soltada y la mateixa senyora Josepha ha rebut en presència dels reverents oficials. Lo que se continua per mi Geroni Bargués, prebere, arxiver, en dits dia, mes y any.

Vuy dia 11 de novembre de 1811, se ha soltat del ante escrit depòsit la cantitat de sis-centas lliuras a favor de la senyora Maria Tella y Capell, donsenlla, de la vila de Tarroja, y de voluntat sua se han entregat a la senyora Isabel

Montull y Tella, jermana de aquella. Si bé esta cantitat devia solament soltar-se en lo cas de col·locar-se en matrimoni carnal o espiritual la expresada Maria Tella, ab tot, se ha soltat en lo dia, no havent vingut encara la condició del matrimoni, en atenció del perill a què quedava exposada en lo dia aquella cantitat y per lo dificil que era a la comunitat salvar los depòsits. La senyora Isabel Montull ha firmat lo resguart que aquí se incerta, assegurant a la comunitat sobre sos béns en tot perill o perjudici y se ha convingut que per la mateixa senyora Isabel y sa jermana Maria se firmarà àpoca a la reverent comunitat ab todas las salvedats que li competésquia. La sobre dita partida se a entregat en presència del reverent procurador de ofici. Lo que se continua per mi doctor Anton Boher, prebere, arxiver, en dits dia, mes y any.

Vuy dia 13 de desembre de 1811, se ha firmat per la senyora Isabel Montull y la senyora Maria Tella, sa jermana, la àpoca que sobre se expresa estava convingut. Se ha rasgat lo resibo que estava incert aquí. És la àpoca en poder del discret Francisco Bagils, notari de Cervera. Lo que se continua per mi doctor Anton Boher, prebere, arxiver, en lo predit dia de desembre.

JOSEP M. LLOBET I PORTELLA

Full informatiu de la Vila de Tarroja

Consell de Redacció: *Josefina Carulla, Josep Coma, Josep Condal, Narcís Saladrígues, i Mercè Torra.*

Col·laboradors: *Jeroni Artigas, Josep M. Llobet, Ramon Castellà, Jaume Secanell, Alba Vallés, Núria Verdés i Ramon M. Verdés.*

Correcció: *Servei Comarcal de Català del Consell Comarcal de la Segarra*

<http://www.terrarubra.org>

c/e: revista@terrarubra.org

Els articles publicats reflecteixen únicament l'opinió de llur signant.

Núm. de compte per als subscriptors: 2013 0315 22 0200665270

Edita: **«Comissió d'Estudis Tarrogencs»**

C/ de l'Església, 1 - Tel. / Fax 973 52 00 65 - 25211 TARROJA

Muntatge i impressió:

Saladrígues, S.L. - Ctra. de Preixana, s/n - 25250 BELLPUIG

Dip. Legal: L-2107 - 1990

Generalitat
de Catalunya

Consell
Comarcal
de la Segarra

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCS
Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Ajuntament
de Tarroja

COLOM I LA SEVA RELACIÓ AMB PORTUGAL

0. COLOM I LA GUERRA CIVIL CATALANA

Si sabem per en Català i Roca que alguns dels germans del Descobridor participaren de forma molt activa en la guerra contra Joan II¹, no és d'estranyar que en Colom mateix també hi prengué part des d'un bon començament, com així fou.

Segons en Mitjana de las Doblàs, en Colom fou armat cavaller l'any 1463 pel rei Enric IV, a l'inici per tant, de la guerra civil². Per un altre autor, en Lluís Ulloa, sabem que en "*Joan Colom, català, l'antic corsari [...], un temps havia estat com a rebel al servei del conestable de Portugal, fill de Pere el Viatger i nebot d'Enric el Navegant*"³.

També serví el rei Renat d'Anjou (nét, per línia materna dels reis d'Aragó, fill de Lluís d'Anjou, un dels pretendents en el Compromís de Casp, i cosí i feudatari de Lluís XI, rei de França), cridat per la Generalitat després de la mort del Conestable el juny de 1466, per una carta que el mateix Colom adreçà als Reis Catòlics, on reconeixia que havia lluitat sota les ordres d'aquell rei, la qual cosa implica que també serví el rei de França.

Segons el Dietari de la Generalitat, en Colom participà el 21 de desembre de 1470 en la cerimònia d'enterrament de Joan de Lorena, fill de Renat d'Anjou, rei dels catalans en aquells moments.

Així doncs, tenim constància de la participació d'en Colom en la Guerra Civil des de l'any 1463 fins, com a mínim, l'any 1470. Finalitzada la guerra, probablement marxà cap a Sicília amb el seu germà Lluís (Bartomeu).

Hi ha algun autor com el nordamericà Washington Irving⁴, que en el seu mo-

¹ PERE CATALÀ I ROCA: *Quatre germans Colom, el 1462*, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1978. **Francesc Colom i Bertran** fou canonge de la catedral de Barcelona, ardiaca del Vallès, representant del braç eclesiàstic de la Generalitat, conseller, ambaixador i vicari general de Barcelona. Tingué un tracte constant amb el Conestable. En el moment de la mort d'aquell, en Francesc era president de la Generalitat, raó per la qual presidí l'acte d'enterrament a Santa Maria del Mar, a Barcelona. Tingué un tracte constant amb el Conestable. En el moment de la mort d'aquell, en Francesc era president de la Generalitat, raó per la qual presidí l'acte d'enterrament a Santa Maria del Mar, a Barcelona. Per en Carreras Valls sabem que morí el 10 d'octubre de 1472. Pel que fa a **Guillem Colom** fou membre, com el seu germà Francesc, del consell que demanà la llibertat del príncep de Viana i diputat de la Generalitat. El 1474, com a membre del braç militar prestà jurament a Joan II. **Lluís Colom** (el Bartomeu de les cròniques oficials) fou, abans de la guerra, administrador de les places i mercats de Barcelona i fou un dels que assetjà la Força de Girona l'any 1462, sent ferit. Acabada la guerra, fou declarat rebel, no es va sotmetre's i emigrà cap a Sicília (any 1474). Per què a Sicília? En Mitjana de las Doblàs ens dona la resposta al referir-se a la Sicília de l'època en els següents termes: "*país de refugi dels insumisos catalans*" (ENRIC MITJANA DE LAS DOBLAS: "Montserrat en el segle XV", *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, Barcelona, gener 1932, p. 17). L'any 1478 en Lluís ja s'hauria reconciliat amb el rei Joan II, perquè l'any següent ja participa en les Corts.

² ENRIC MITJANA DE LAS DOBLAS: "La casa dels Colom a Barcelona", *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, Barcelona, octubre de 1913, p. 356.

³ LLUÍS ULLOA: *Noves proves de la catalanitat de Colom. Les grans falsedats de la tesi genovesa*, Llibreria Oriental-Americana. Maisonneuve Frères, París, 1927, p. 124.

⁴ WASHINGTON IRVING: *Vida del Almirante don Cristóbal Colón*, Ediciones Istmo, Madrid, 1987, p. 21.

ment defensà que en Colom arribà a Portugal l'any 1470, és a dir entre cinc i set anys abans de la data més o menys acceptada per tothom. El que no ens va dir aquest autor és d'on va treure aquesta informació. No obstant això, aquesta dada no tindria res d'inversemblant si pensem que la guerra a Catalunya estava donant un tomb inesperat pels interessos d'aquell, i buscant un territori "amic" on marxar, decidís fer-ho a Portugal animat pels seus companys d'armes portuguesos vinguts a Catalunya uns anys abans. A més a més, Portugal oferia la possibilitat al Descobridor de viure i d'informar-se en primera persona de tots els descobriments i expedicions que en aquells anys s'estaven fent amb el patrocini de la cort portuguesa.

1. L'ESTADA DE COLOM A PORTUGAL (1476-1485)

Acabada la Guerra Civil, moltes famílies catalanes addictes a la Generalitat marxaren cap a Portugal per tal de deslliurar-se de les possibles represàlies dels vencedors. Igualment, moltes persones, ja fossin parents, col·laboradors, etc., lligades a l'administració portuguesa de Pere IV, també retornarien a Portugal. Entre aquests, també cal dir, n'hi hagueren que es casaren amb catalanes. Potser el cas més rellevant fou el de João d'Abranches, comte d'Abranches, que es casà amb Elionor, germana del comte de Pallars, Hug Roger de Pallars, personatge aquest darrer vinculat a Joan II de Portugal com veurem més endavant.

També cal tenir present el fet que els partidaris de la Casa d'Urgell -lligada

per vincles de parentiu amb la casa reial portuguesa, en tant que Isabel d'Urgell, filla del darrer comte d'Urgell, es casà l'any 1428 amb Pere de Coïmbra-, que, amb el Compromís de Casp van veure desaparèixer les seves opcions de governar el país, també deuriem emprendre el camí de l'exili. I quin lloc millor que Portugal.

Per tant, veiem com al llarg del segle XV, hi ha dues circumstàncies que expliquen la presència catalana a Portugal. Tot i així, amb anterioritat a aquella època ja trobem súbdits de la Corona d'Aragó en terres portugueses. Cal recordar que el cosmògraf mallorquí mestre Jacob fou cridat, a principis d'aquell mateix segle, per l'Infant Enric el Navegant, per dirigir l'Acadèmia Nàutica de Sagres.

A Portugal en Colom es dedicava a l'elaboració de cartes nàutiques. L'Antonio Rumeu de Armas a *Colón en Barcelona*, fent referència al cronista portuguès de l'època Bartolomeo Sanarega, ens diu que en Colom anà a Portugal perquè és on es trobava el seu germà Lluís -a qui les cròniques oficials anomenen Bartolomé- el qual es dedicava a dibuixar cartes geogràfiques.⁵ En Washington Irving esmenta que "*quan [en Colom] estava a terra, s'ocupava en dibuixar mapes i cartes per a mantenir a la seva família... La confecció d'una carta o mapa correcte exigia en aquells temps suficient instrucció i experiència per a distingir a qui les tenia*".⁶

⁵ ANTONIO RUMEU DE ARMAS: *Colón en Barcelona*, Sevilla, 1944.

⁶ WASHINGTON IRVING: op. cit., p. 22.

També el Descobridor tingué temps de participar en nombroses expedicions de descoberta, promogudes per la mateixa Corona portuguesa, tals com:

-Any 1477. Expedició a Anglaterra, Groenlàcia i Islàndia. Aquesta expedició fou patrocinada pel rei de Dinamarca que demanà al seu parent Joan II, algun pilot expert per a una expedició que volia fer a l'Àrtic. El rei portuguès li oferí en Colom, la qual cosa suposa que "*no solament era ben rebut a la cort portuguesa sinó que era considerat com un gran navegant i com un home de confiança, mereixedor d'una recomanació reial*"⁷. Segurament, en aquesta expedició anà acompanyat del seu germà Lluís.

-Any 1481. Expedició reial, dirigida per en Diego d'Azambuja -portuguès que lluità a Catalunya al costat del Conestable contra Joan II- a la Costa d'Or. Es construí la fortalesa de São Jorge da Mina. Pel que fa als acompanyants d'en Diego, en Pinheiro Marques ens diu que "***l'acompanyaren altres col·laboradors i companys seus que, tal com era propi, eren fidels a la Casa de Coïmbra i que havien estat antics servidors i acompanyants a Catalunya del Conestable Pere. Són els casos per exemple de Rui de Oliveira, o de l'escuder Aires Gomes***"⁸.

-Anys 1482-1483. Viatge a Guinea i visita a São Jorge da Mina. Charles Verlinden afirma que en aquesta expedició Colom comandava dues naus⁹. En el llibre del primer viatge el mateix Colom reconeix que viatjà moltes vegades de Lisboa a Guinea.

-Any 1487. Expedició de Bartolomé Dias a l'extrem sud d'Àfrica (descobrimient del cap de Bona Esperança). Se-

Enric el Navegant

gons el Pare Casaus, a la *Historia de las Indias*, en Lluís participà en aquesta expedició. Pel que fa a en Colom, el mateix Casaus ens diu que també hi prengué part, per tot seguit dir-nos que no. Per tant, ens queda el dubte de saber si realment hi participà o no. No obstant això, hi ha una autora italiana que afirma que en Colom estigué present a Lisboa en el moment de l'arribada de l'expedició, el desembre de 1488¹⁰. De ser certa aquesta informació, tindriem un aspecte interessant a seguir investigant, perquè en contra de la idea que en

⁷ JORDI BILBENY: *Totes les preguntes sobre Cristòfor Colom. David Bassa entrevista Jordi Bilbeny*, Llibres de l'Índex, Barcelona, 2003, p.47.

⁸ ALFREDO PINHEIRO MARQUES: *A maldição da memória. Do infante dom Pedro e as origens dos descobrimentos portugueses*, Centro de Estudos do Mar, Figueira da Foz, 1994, p.268.

⁹ CHARLES VERLINDEN: "Colón, Cristóbal", Gran Enciclopedia Rialp, VI, Madrid, 1972.

¹⁰ LUISA CHIAPPORI : *Columbus 92*, Gènova, juny de 1990, p.10.

Colom estigué a Portugal fins a l'any 1485, veiem com encara l'any 1488 s'hi estava.

1. A. EL CERCLE D'AMISTATS DE COLOM A PORTUGAL, EL CASAMENT AMB FELIPA DE COÏMBRA, I LA SEVA VINCULACIÓ AMB LES CASES REIALS PORTUGUESA I ANGLESA

De l'estada de Colom a Portugal ben poca cosa ens n'ha quedat. Queden encara molts interrogants per resoldre. Amb qui es relacionà en la seva estada en terres portugueses? Arribà sabent que es casaria i amb qui ho faria? En quines circumstàncies deuria conèixer la que seria la seva dona? Forçosament en Colom i la Felipa (1437-1493/7) es deurién haver conegut a través dels seus amics mutus, és a dir, aquells portuguesos, companys d'armes d'en Colom, que lluitaren a Catalunya al costat del Conestable Pere, germà de la Felipa, i que després alguns d'ells retornarien a Portugal. Qui podien ser aquests amics mutus? En Lluís Ulloa ens dóna una pista al dir que en "*Colom deuria trobar-se a Lisboa... alguns amics, entre els vells companys del conestable Pere*"¹¹. Sens dubte cal pensar en els Silva, els Azambuja, els Ataide (Teide), etc.. Pel que fa als primers, cal recordar que en Joan de Silva –un altre portuguès que acompanyà el Conestable a Catalunya, i que gaudí d'importants càrrecs militars a l'Empordà durant la guerra civil– fou cambrer major del príncep Joan des de l'any 1459 fins a la seva mort ocorreguda suposadament l'any 1475, moment a partir del qual ho seria el seu fill Aires, a qui el rei Joan II de Portugal encomanà la detenció del duc de

Bragança i la seva posterior custòdia fins a ser executat públicament a Èvora l'estiu de 1483. Al mateix temps, el germà d'en Joan, Ferran, –que també estigué present a Catalunya– fou el majordom major de la reina Elionor, dona de Joan II.

D'aquest personatge sabem que participà en una expedició de descoberta de noves terres, per una carta reial de data 28 de gener de 1474, on el rei Alfons V li feia donació de certes illes descobertes, donació que s'ampliava a l'illa anomenada de les Set Ciutats¹², la qual cosa demostra clarament la vinculació d'en Ferran amb tota l'empresa de descobertes d'aquells anys. Per això no ens ha d'estranyar que un autor com l'Alfredo Pinheiro Marques¹³ ens digui d'ell que fou el responsable del renaixement dels descobriments portuguesos. Tampoc ens ha d'estranyar que aquest personatge i en Colom es tractessin, ja que s'havien de conèixer de la seva anterior participació en la guerra civil catalana.

Un altre portuguès relacionat amb Catalunya amb qui tractà en Colom fou en Diego d'Azambuja, a qui el Descobridor acompanyà en una de les nombroses expedicions de descoberta a la costa occidental d'Àfrica. Aquest personatge, que a Catalunya fou senyor del castell de Montsoriu, era membre de la casa del rei Joan II, i per tant, un valedor molt important dels interessos d'en Colom davant la cort portuguesa.

¹¹ LLUÍS ULLOA: op. cit., p. 117.

¹² JAIME CORTESAO, AVELINO TEIXEIRA DA MOTA: *El viaje de Diego de Teive*. Colón y los portugueses, Universidad de Valladolid, 1975, p.40.

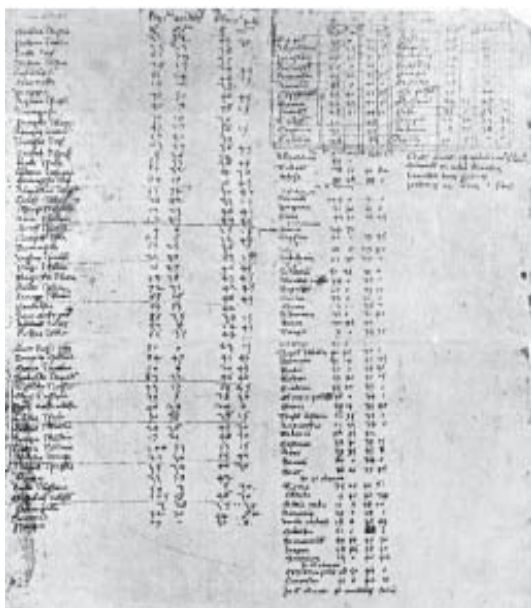
¹³ A. PINHEIRO MARQUES: op. cit., p.232.

En Colom es relacionà amb altres personatges com el cosmògraf italià Toscanelli –que havia sigut metge del cardenal i arquebisbe de Lisboa Jaume (1434-1459), fill de l’infant Pere i germà de la dona de Colom– amb qui, ja a l’any 1474 mantingué correspondència: “*Encara que durant 1474 havia concebut Colom el disseny de trobar un camí occidental per a l’Índia, estava encara cru i immadur en el seu cap. Així es desprèn de la seva correspondència de l’estiu d’aquell any amb el docte florentí Paolo Toscanelli*”¹⁴. Per tant, és del tot possible, que ja en aquell mateix any en Colom estigués a Portugal. Precisament, fou en aquella mateixa data, que en Toscanelli s’adreçà a la cort portuguesa –a través del canonge de Lisboa, Fernán Martínez, de qui el florentí afirmà que era familiar del rei Alfons V– per oferir la proposta de navegar cap a l’Índia a través d’Occident. Veiem, doncs, aquest

personatge vinculat a la casa de Coïmbra al llarg de la segona meitat del segle, primer al costat d’un fill de l’infant Pere, i després, tractant amb Joan II, nét i hereu polític d’aquell i amb el mateix Colom.

Toscanelli, l’any 1459, estigué present a Florència en la mort del cardenal Jaume de qui, com hem dit anteriorment, era metge personal. En aquest context, el florentí conegué els germans Anes (Yañez), Àlvar i Alfons, exiliats a la capital toscana, servidors de la Casa de Coïmbra (l’Àlvar fou canceller major i escrivà de l’infant Pere, preceptor del cardenal Jaume, bisbe d’Algarve i d’Èvora. L’Alfons fou mestre-escola de Coïmbra i preceptor dels fills de l’infant Pere), i marmessors del cardenal Jaume¹⁵. Curiosament, aquests són els dos mateixos germans que acompanyaren en Colom a Amèrica en el primer viatge.

Pel que fa a altres personatges o institucions amb qui es relacionà Colom en la seva estada a Portugal, en Pinheiro Marques ens diu el següent: “*Colom sens dubte freqüentà els cercles lligats a l’Ordre de Santiago i a l’Ordre d’Avis... i sens dubte feu estades a Lisboa i Setúbal... i sens dubte visità el convent de Santos, de l’Ordre de Santiago (on s’hi estava Felipa [la que seria la seva dona], tieta del príncep Joan*”¹⁶. A aquest convent –residència de dones nobles on també estigué hostatjada des de l’any 1472 fins a la seva mort la infanta

Taula geogràfica autògrafa de Toscanelli

¹⁴ W. IRVING: op. cit., p. 30.

¹⁵ ALFREDO PINHEIRO MARQUES: op. cit., p. 248.

¹⁶ ídem., p. 250.

Joana¹⁷, el governador de la casa de la qual fou ni més ni menys que l'anteriorment esmentat Ferran de Silva-, hi solia anar l'Almirall a escoltar missa, segons ens diu el seu fill Ferran¹⁸. Per tant, aquest fou sens dubte un dels llocs on s'haurien conegut o vist per primera vegada la Felipa i en Colom.

La relació d'en Colom amb els reis Alfons V i Joan II (hereu testamentari del Principat de Catalunya¹⁹ per voluntat del Conestable, en virtut de la institució que va fer a favor d'aquell abans de morir davant del secretari Ruy Vaez i del protonotari i conseller Roderic Vidal) s'explicaria pel casament entre el Descobridor i la Felipa, matrimoni que vincularia Colom amb les corts de Portugal i d'Anglaterra i amb la casa d'Urgell, en tant que Alfons V estigué casat amb Isabel d'Urgell –filla de Pere de Coïmbra, pare del Conestable i d' Isabel d'Urgell, filla gran de Jaume, darrer comte d'Urgell-. Joan II, que també seria rei, fou fill també d'una Urgell.

Així doncs, tal com ha demostrat en Caius Parellada, si sabem que en Colom es casà cap a 1478 o 1479, amb Felipa de Coïmbra, germana del Conestable Pere i néta del comte d'Urgell, tindrem resposta a la pregunta de com és que en Colom tingué accés a la cort portuguesa.

Per reafirmar la condició de noble d'en Colom, també podriem parlar del seu escut d'armes, del seu parentiu amb el corsari Casanova Coullon i del tractament que en les Capitulacions de Santa Fe se li fa de “don”, distinció exclusiva de la noblesa, però ara això no toca.

Sempre s'ha considerat que una de les raons que expliquen la marxa d'en Colom de Portugal fou la mort de la seva dona. Però, si sabem que la Felipa no morí fins a l'any 1493 o 1497, aquesta idea queda immediatament invalidada, o, si més no, posada en dubte. Potser s'ha pensat que tallant d'arrel tota relació amb Portugal amb posterioritat als anys 1484-1485, s'eliminarien interrogants com el de la seva estada a Lisboa, en la tornada del seu primer viatge. No seria que arribà directament per veure

Joan II

¹⁷ Filla d'Alfons V i germana del futur rei Joan II.

¹⁸ HERNANDO COLON: *Vida del Almirante don Cristóbal*, Fondo de Cultura Económica, Madrid, 1998, p. 36

¹⁹ J. ERNESTO MARTÍNEZ FERRANDO: *Tragédia de la insigne reina doña Isabel*, 2ª edició revisada i prologada per Carolina Michaëlis de Vasconcellos, Imprensa da Universidade, Coïmbra, 1922, p. 165.

la seva dona i no, que com diuen les cròniques oficials que hagué de fer parada després d'haver patit una forta tempesta?

1. B. LA SEVA RELACIÓ AMB LA CORT PORTUGUESA

No es té constància que en Colom fos rebut mai pel rei Alfons V. Aquest fet, a parer meu, es podria interpretar de dues maneres. O bé tots els temes de descoberta de noves terres el rei els havia delegat en el seu fill²⁰, el príncep Joan, futur rei Joan II (1491-1495), idea d'altra banda totalment lògica, atès el protagonisme de Portugal en les expedicions de descoberta per la costa occidental d'Àfrica; o bé, el mateix rei no volgué rebre en Colom. El que hagués estat normal, és que el rei, juntament amb el seu fill Joan haguessin rebut el Descobridor. És que en Colom era pel rei Alfons "un ningú"? Crec que no. La prova és que al poc d'arribar en Colom a Portugal, s'embarcà en una expedició al nord d'Europa, organitzada pel rei de Dinamarca el qual, com hem esmentat anteriorment, havia demanat al seu parent Alfons V, pilots experts, i aquest li recomanà ni més ni menys, en Colom. Així doncs, si el rei Alfons no volgué rebre en Colom, només em queda pensar en una única raó: en Colom havia estat un lleial col·laborador i servidor del Conestable a Catalunya i el rei Alfons, era en última instància, el responsable i beneficiari de la mort de Pere de Coïmbra –el sogre d'en Colom– i de la posterior caiguda en desgràcia d'aquesta família i de tots els seus servidors, com els Abranches, Azambuja, Silva, Anes, Ataide, etc., situació que anys a venir,

s'encarregaria de solucionar el futur rei Joan II, nét d'en Pere de Coïmbra i continuador del projecte polític del seu avi²¹.

Durant la seva estada a Portugal, en Colom tingué accés a la Cort diverses vegades. La primera fou al poc d'arribar-hi, l'any 1478, quan fou rebut per l'aleshores príncep Joan, futur rei Joan II. L'any 1483 fou novament rebut en audiència i exposà al monarca les seves idees sobre la descoberta de noves terres. D'aquesta trobada ens han quedat dos testimonis contradictoris entre sí. Un és el d'en Ferran, fill de l'Almirall, que ens diu que el rei acceptà la proposta que se li feia a excepció de les demandes que en Colom volia per a si. El segon testimoni és el de d'historiador João de Barros, per qui el rei, abans de prendre cap decisió, preferí convocar una comissió d'experts en temes nàutics i de cosmografia formada per Diego Ortiz de Vilhegas, bisbe de Tànger, cosmògraf i teòleg, el mestre José Vizinho, jueu i cosmògraf reputat –Peter Forbath ens descriu aquest personatge com a "*excel·lent matemàtic, astrònom i cartògraf, a més a més de ser el millor pilot de la*

²⁰ Cal recordar que els últims anys del regnat d'Alfons V es caracteritzaren per la guerra contra Castella i la successió de la princesa Joana. Aquest fet podria ajudar a explicar el perquè el rei delegà en el seu fill segons quins afers. De fet, des de 1475, el príncep Joan assumí la regència del regne, degut a les absències del seu pare, que es trobava a Castella i posteriorment –1476-1477– a la cort francesa, intentant aconseguir una aliança contra Castella. Caldria preguntar-nos, en aquest context de guerra successòria a Castella, quin paper jugà en Colom?. Es mantingué al marge? Prengué part per algun bàndol?

²¹ Vegeu ALFREDO PINHEIRO MARQUES: *A maldição da memória. Do infante dom Pedro e as origens dos descobrimentos portugueses*, Centro de Estudos do Mar, Figueira da Foz, 1994.

flota”²², i el mestre Rodrigo, físic i metge personal del Rei. Tot i que de les deliberacions d’aquests personatges amb en Colom no en sabem res, sí que ens ha quedat que la comissió titllà el projecte colombí d’extravagant i visionari.

No quedant convençut de les seves conclusions, el rei convocà de nou un consell format per prelats i persones doctes del regne, però de nou la proposta d’en Colom fou rebutjada²³, “*tot i l’acalorada defensa del comte de Villareal*”²⁴, Pere II de Meneses²⁵, fill de Pere I de Meneses, estret col·laborador de l’infant Pere en la conquesta de Ceuta de 1415. Veiem, doncs, com en Colom tingué importants aliats a dins de la cort, i que malgrat tots els esforços possibles a favor dels seus interessos, el rei acabà per no acceptar els seus propòsits. De la resposta donada per aquest segon consell el rei no deuria haver quedat convençut perquè algun assessor reial –alguns diuen que el mateix bisbe de Ceuta–, pel que sembla, proposà “*que es mantingués en Colom entretingut... mentre es despatxava secretament un vaixell en la direcció que ell havia assenyalat, per comprovar el fonament que pogués tenir la seva teoria*”²⁶. Aquesta expedició fracassà, tornà a Lisboa i ridiculitzà el projecte d’en Colom.

Després del fracassat intent a Portugal, en Colom, utilitzant de nou les relacions de parentiu, envià el seu germà Lluís (el Bartomeu de les cròniques) a la Cort d’Anglaterra²⁷. Aquest, fou rebut per Lord Bacon, un important membre de la Cort d’Enric VII. Però si pel pare Casaus²⁸ sabem que en Lluís

acompanyà el navegant Bartolomé Dias en el seu viatge de descoberta del Cap de Bona Esperança, i que aquests tornaren el desembre de 1487, no serà fins l’any següent, que en Lluís pogué arribar a la Cort anglesa.

Cansat d’esperar una resposta, en Lluís marxaria cap a París on seria rebut pel rei Carles VIII a fi d’informar-se de les pretensions d’en Colom. A França s’hostatjà a casa del Duc de Borbó.

Pel que fa a la vinculació de Colom a la cort anglesa, aquesta s’explica perquè Felipa de Coïmbra era néta de Felipa de Lancaster, germana d’Enric IV, rei d’Anglaterra (1399-1413).

Per tant, veiem en Colom vinculat a les principals cases reials europees, en

²² PETER FORBATH: *Congo luso. La conquista portuguesa del Congo (1482-1502)*, Edhasa, Barcelona, 2000, p. 34.

²³ WASHINGTON IRVING: op. cit., p. 35.

²⁴ MARQUÉS DE HOYOS: *Colón y los Reyes Católicos*, Madrid, 1892. Conferència llegida a l’Ateneu de Madrid el dia 24 de març de 1891.

²⁵ Fou cinquè capità-governador de Ceuta entre 1460 i 1465, comte d’Ourem, marquès de Vila Real i senyor d’Almeida. Estigué casat amb Brites de Bragança, filla de Ferran de Bragança, segon duc de Bragança, i besnéta de Joan I d’Avis.

²⁶ WASHINGTON IRVING: op. cit., p. 37.

²⁷ “*Descontent Colom del comportament de la cort de Portugal; morta ja la seva dona, i no tenint ja cap lligam familiar amb aquell país, abandonà Lisboa, i mentre despatxava al seu germà Bartomeu amb un memorial pel rei Enric VII d’Anglaterra, demanant-li protecció pels seus atrevits projectes i portant a més a més un mapamundi dibuixat per aquell, es traslladà al petit port de Palos, aprop de Huelva, acompanyat del seu únic fill Diego, que podria tenir vuit anys d’edat*”. PATRICIO MONTOJO: *Las primeras tierras descubiertas por Colón*, Madrid, 1892. Conferència llegida a l’Ateneu de Madrid el dia 30 de novembre de 1891.

²⁸ BARTOLOMÉ DE LAS CASAS: *Historia de las Indias*, edició d’Agustín Millares Carlo, Fondo de Cultura Económica, Mèxic, 1986, llibre I, cap. 7.

tant que el seu casament amb Felipa el lligava a la Casa d'Urgell i de retruc a la casa reial portuguesa i anglesa. I el seu accés a la cort francesa s'explica perquè els Anjou i els Urgell eren parents.

2. CONCLUSIONS

Més que conclusions, el que pretenc amb aquest treball és obrir noves línies de recerca sobre aspectes de l'estada de Colom a Portugal que no s'han tingut en compte per part dels investigadors. Em refereixo a aspectes com:

-El paper d'en Colom en la guerra entre Portugal i Castella;

-Quina relació mantingué en Colom amb aquells portuguesos que participa-

Enric IV d'Anglaterra

ren a la guerra civil al costat del Conestable Pere, i que una vegada retornats al seu país tingueren un paper destacat en les empreses de descoberta portugueses (els Silva, els Azambuja, etc.);

-L'any 1485 és la data acceptada per tothom a l'hora de parlar de l'arribada d'en Colom a Castella. Però amb posterioritat a aquest any, hi ha autors que afirmen que en Colom, a finals de 1487, estigué a Lisboa esperant l'arribada del seu germà Lluís, que havia participat en l'expedició de Bartolomeu Dias, en què s'havia descobert el Cap de Bona Esperança.

-Pel que fa al retorn del primer viatge, la història oficial ens diu que en Colom hagué de fer escala forçosa a Portugal, però, i si voluntàriament hagués volgut fer-hi estada, per exemple, per veure la seva dona Felipa?

-Potser l'interrogant més important sigui el de respondre per què en Colom oferí el seu projecte primer a Portugal. La resposta crec que és clara: en Colom es considerava un urgellista, i com a tal, s'oferí als reis de Portugal Alfons V, casat amb la néta del darrer comte d'Urgell, i Joan II, hereu polític de Pere el Conestable. Foren raons polítiques les que portaren en Colom a oferir-se primer que tot a Portugal i potser el seu casament amb Felipa anà en aquesta línia, en el d'assegurar mitjançant el seu parentiu amb la família reial portuguesa, el sí dels monarques als seus projectes. Però tots sabem que les coses no anaren com en Colom hauria volgut.

-Podem establir, doncs, com, sobre l'estada d'en Colom a Portugal hi ha molts dubtes encara avui dia per resoldre. No serà sinó amb esforç i tenacitat que podrem arribar a treure l'aigua neta sobre aquests punts foscos de la vida del Descobridor.

JORDI INDIANO
Historiador

El fantasma de Florejacs

Compten que fa molts anys, allà per l'edat mitjana, senyorejava el castell de Florejacs una bella dama, elegant, intel·ligent i culta que tenia, això sí, un defecte capital. Aquest defecte no era altre que l'afecció desmesurada per la companyia de cavallers, trobadors, soldats i altres personatges del sexe masculí. Al mateix temps, sembla que, també, la referida senyora era víctima de la inconstància i volubilitat a l'hora de mantenir relacions establertes amb els seus múltiples amants, cosa que per qüestions de gelosia li proporcionava força maldecaps. Sabeu com va solucionar, l'aclaparada dama, el tan difícil problema? Doncs diuen que es va acostumar, cada vegada que volia canviar d'amant, a fer desaparèixer l'anterior per l'expeditiu sistema d'assassinar-lo, tot donant-li a olorar una flor emmetzinada.

Segons diu la llegenda, la dama, en veure que el sistema funcionava bé, va posar en pràctica diverses vegades tan dràstica manera de traure's del davant els amants que li feien nosa. Tant s'hi va afecci-

Carrer de Florejacs

onar que al final, les seves tràfiques d'amor i de crims van arribar a oïdes del rei. Com que eren temps en què les coses anaven com anaven, el rei va enviar mis-

Castell de Florejacs

satgers a Florejacs, amb l'ordre de castigar la dama per les seves malifetes. El càstig consistiria a tallar el cap, arran de coll, a la senyora del castell.

Sembla que l'ordre reial fou executada i la senyora de Florejacs, decapitada. A conseqüència d'això, i no diré que encara avui, però sí que no fa gaires anys, pels pobles de la Segarra, durant les llargues i fredes nits d'hivern, mentre al defora bufava la gèlida tramuntana i les famílies després de sopar s'arplegaven a la vora del foc a la recerca de calor, les padrines amb aire de misteri xiuxiuejaven a les orelles dels infants que, per les estances del castell de Florejacs, algú havia vist passejar "el fantasma" de la dama sense cap, portant a la mà dreta la flor emmetzinada.

MATEU SOLÉ

LA GUERRA DELS SEGADORS

Permeteu-me, lectors de Terra Rubra, comentar “La Guerra dels Segadors” des d’un vessant que, passant de puntetes sobre els propis fets, expliqui les raons que provocaren aquella revolta, tan sagnant, dels camperols catalans contra la corona espanyola.

L’ensenyament dels primers anys del franquisme posà èmfasi en una història d’Espanya recolzada per una sèrie de personatges quasi mítics: Don Pelayo, Guzman el Bueno, el Cid Campeador, el Empecinado, etc., tots ells encapçalats pels Reis Catòlics, representants paradigmàtics de “La unidad indestructiva de la Patria”. Semblant política educativa, aplicada a Catalunya, en referir-se a la “Guerra dels Segadors” per força havia de ser punyent, i ho va ser, no podia ser d’altra manera, si tenim en compte les circumstàncies del moment hereves de la Guerra Civil. Per aquells “pedagogs”, els catalans del segle XVII no foren més que uns secessionistes insolidaris, entestats a trencar Espanya com a tal nació i, conseqüentment, rebels a l’autoritat del rei Felip IV que, si manava, era, ni més ni menys, “por la Gracia de Dios”. Doncs no, ni de bon tros. Ens enganyaren els textos enciclopèdics, escrits pels qui servien interessos obscurs clarament polititzats. Ara sabem que la revolta fou induïda, provocada i preparada pel comte-duc d’Olivares, favorit –primer ministre del rei– que es deixà influir per les pressions del bàndol més tancat i absolutista de la noblesa catalana, gelós de les llibertats constitucionals que gaudia el Principat clarament contraposades als seus desitjos de governar sense cap oposició. Com veurem en paràgrafs successius, els pagesos catalans (l’economia de l’època era pràcticament l’agrària) no van fer més que allò que havien de fer, cansats de tantes penalitats i vexacions, afamats i empobrits. Es pot dir, amb la boca ben oberta que els obligaren a llançar-se al carrer i dir: Prou!

Per entendre el com i el per què hem de retrocedir al regnat d’En Felip II, -1598-, avi d’En

Felip IV. El poble català patia moltes penúries, sobretot els camperols, puix no podem oblidar la forta dependència que es tenia vers el sector agrari, males collites de cereals, sequeres prolongades i equivocades decisions polítiques, l’abocaren a una economia de pura subsistència. Aquest panorama no millorà durant Felip III, 1598-1621, al contrari, empitjorà amb l’agreujament del bandolerisme (encara més nombrós que en anys anteriors) i per un fet cabdal: “La guerra dels 30 anys” (1618-1648) que assolà Europa. El Principat encetà el nou segle (XVII) sota un descontentament generalitzat. Per això no hem d’estranyar que qualsevol circumstància negativa que s’hi afegís, fos suficient per encendre els ànims d’uns ciutadans farts de dur una existència miserable, i malauradament, aquesta probabilitat es va donar ja ben entrat el segle i de la pitjor forma possible: la guerra o, millor dit, les guerres amb França. El Principat, a causa de la seva situació geogràfica (no oblidem els comtats ultrapirinenecs del Rosselló i la Cerdanya nord), patia constantment la invasió de tropes franceses i, de fet, esdevingué l’únic camp de batalla, en territori de l’estat Espanyol, de la contesa europea dels 30 anys.

En arribar Felip IV al tron (1621-1665) la situació, lluny de millorar, continuà agreujant-se. Un exèrcit castellà féu acte de presència a casa nostra amb el pretext de defensar-nos dels atacs del país veí, atès que Richelieu, primer ministre de

Lluís XIII, havia declarat la guerra a la corona espanyola, i va ser, precisament, aquesta presència de les armes castellanes, el detonant que precipità el violent esclat del dia de Corpus de 1640. Des del vessant econòmic, les arques de l'estat romanien exhaustes, no hi havia diners per finançar les considerables despeses derivades de la guerra i, va ser llavors quan al comte-duc d'Olivares, se li va encendre la llumeta i trobà la solució: "que se'n facin càrrec els catalans". I, dit i fet, als soldats a manca de casernes militars els allotjaren repartits per les moltes masies, que poblaven la Catalunya nord, amb l'obligació, per part de les famílies pageses, de facilitar-los llit i aliments, sense rebre

cap mena de retribució. El tarannà, ja de per si amoral i aventurer d'aquells, corregit i augmentat per les constants borbateries, provocà gravíssimes situacions extremes: assassinats, violacions, incendis i destrossa de conreus, entre altres horrors. A la població de Riudarenes cremaren el temple parroquial. Davant d'aquest panorama, tan esporadidor, que les autoritats no hi posaven fre, no és d'estranyar que els segadors decidissin prendre's la justícia pel seu compte i el 7 de juny de 1640, diada del Corpus, entraren a Barcelona amb els ànims de revenja vers els nobles i aristòcrates, considerats els responsables de llur situació. Després d'immemorables aldarulls, acabaren amb la vida del virrei, comte de Santa Coloma, quan intentava fugir amb vaixell. Els esdeveniments es precipitaren, la revolta es generalitzà fins el punt, que el monarca es veié en la necessitat d'enviar un altre exèrcit a fi i efecte de sufocar-la. La milícia catalana, amb l'ajut de tropes franceses, li plantà cara aconseguint derrotar-lo (batalla de Montjuïc,

26-01-1641) malgrat la seva evident inferioritat en efectius humans. Conseqüència immediata: Catalunya s'incorporà a l'estat francès, com una província més, fins a l'any 1652, en què retornà a la sobirania espanyola (hi hagué però, nova invasió de forces castellanes i setge d'un any a Barcelona) prèvia pèrdua dels comtats de la Cerdanya-nord, Rosselló, Conflent i Vallespir, confirmada en el "Tractat dels Pirineus" de 1659.

Acabat el relat, permeteu-me una reflexió d'altres raons i perquè que incidiren en els fets de 1640. Les nacions europees del segle XVII romanien governades, amb ma de ferro, per monarquies de caràcter absolutista i l'espanyola no en podia ser una excepció. Ací, però, la peculiar Constitució, diferenciada de la castellana, gaudida en el Principat, des de la mort d'En Ferran II, i respectada pels successius monarques, lligava de peus i mans En Felip IV. És a dir, tenia com a tal rei, la facultat de manar i promulgar lleis, però abans havien de passar pel sedàs de les Corts Catalanes que podien aprovar-les, rebutjar-les o demanar-ne modificacions. Tal situació política molestava, i molt, fins al punt que la majoria d'historiadors, creu veure en l'actitud dels militars castellans vers la pagesia acollidora el compliment d'ordres superiors que no pretenien altra cosa que, d'una forma solapada i sense demostrar-ho obertament, abocar el poble català a la insurrecció contra l'autoritat reial i així posar-li, en safata de plata, la derogació de les llibertats constitucionals passant a dependre, políticament i jurídicament de lleis i normatives pròpies de Castella: la tan somiada legislativa, el triomf definitiu de l'absolutisme. Les derrotes (victòria per a nosaltres) de Monjuïc i davant França (Guerra dels 30 anys) ho evitarien momentàniament, atès que Felip V encara tardaria mig segle a aparèixer a l'escenari de la història amb les conseqüències de tots conegudes.

Corroboro de tesi de la provocació premeditada, una carta, conservada a l'arxiu de l'estat a Madrid, escrita pel comte-duc d'Olivares dirigida al virrei de Catalunya en la qual diu, referint-se a la nostra Constitució: "Malhayadas sean estas constituciones, malhayado yo por leerlas y vos por defenderlas".

ANTONI MOLINÉ I ROURA

ESTIMACIÓ

I tant! Qui de nosaltres no ha fet allò de ralet, ralet? Estic segur que tots. Una maneta oberta de nen/a petit/a i amb l'índex li feïeu rodonetes al palmell mentre deïeu: "ralet, ralet, paga, paga dineret!" Es donava un copet al palmell i l'infantó reia a gust. Tot seguit era l'infant qui feia ralet, ralet als grans i aquests paraven, paraven..

Que encara es fa?

Home, i tant! Com suposo que encara es fa allò d'enganyar assenyalant el pit dient: "Mira quina taca!" i quan l'altre acota el cap per veure la taca, se li dona un copet amb el mateix dit que s'assenyala, a la barbata o al nas, tot dient: "Alça pataca!"

Sí, jo diria que aquestes mitges enganyifes només són mostra d'una estimació. També hi podríem considerar aquella de fer veure la padrina. La cosa anava així. A un nen petit se li deia que li farien veure la padrina i per aconseguir-ho se

l'agafava per cada banda del cap amb les mans planes i se l'aixecava dolçament cap enlaire. Com que el menut s'agafava amb les manetes als vostres canells no sofria cap mal, tot al contrari, que gaudia de pujar amunt, amunt, com més millor.

I la mà morta? Quan agafàveu la maneta d'un petit i li deïeu que la deixés com a morta mentre suaument la hi brandàveu d'un costat a l'altre tot dient: "Mà morta, mà morta, mà morta, pica a la porta !" I en dir aquesta darrera frase li balancejàveu la maneta per tal que us donés -o es donés- un cop suau a la galta. L'obligació era que després fos ell qui us ho fes a vosaltres.

Encara me'n ve una altra a l'esment: era el niu de "capitruques". Amb aire de misteri un de gran deia que sabia un niu de capitruques i que no el xerraria per res del món. Naturalment que els menuts es morien de ganes de saber on era i llavors només calia escollir-ne dos dels que s'acostaven més per ser els primers en saber el secret. Ja us recordareu la resta: el grandussot els feia donar un croco (cop de cap) ben suau, per cert, als dos caparrons.

Ni que no ho sembli, en aquest darrer cas també hi havia una certa estimació.

En canvi, ja no em sembla que fos gaire amical aquella altra facècia de treure fum pels ulls. Fem memòria. Un fumador us deia que ell era capaç de treure fum no solament per la boca i el nas sinó també pels ulls. Això sí, havíeu de mirar fixament. Llavors el fumador feia una bona pipada, vosaltres miràveu de fit a fit i quan us n'adonàveu l'altre ja us havia fet una cremada al braç o a la cama amb la cigarreta.

Una mica bèstia, no?

Potser encara ho era més, de bèstia, aquella altra de "caramels a estirades de cabells". La genteta d'ara, amb l'abundància de gormanderies com gaudeixen, segurament els farà de mal entendre la fal·lera d'abans per un trist caramel. Un noi més grandet es posava damunt d'un pedris i anunciava: "Vinga! que tiro caramels a estirades de cabells!" I, quan ja tenia tota la menudalla al seu voltant, llençava un caramel i el que l'agafava, si aconseguia tocar-lo a ell ja se'l podia quedar. El fumut era que quan arplegaven el caramel, els altres companys de joc us agafaven pels cabells

i estiraven tant com podien fins que el deixàveu.

Ja us he dit que era un bon tros bèstia aquest joc i, per postres, els caramels sempre se'ls enduia el més fort.

Aquí no crec que hi hagués estimació.

...

Moltes vegades la TV ens ha ensenyat com es reparteix ajuda humanitària, que prou falta fa, des de dalt d'un camió i fins i tot d'un avió en ple vol. Quantes baralles per agafar un paquet de menjar! I quina satisfacció marxar cap a casa amb el regal als braços!

Hi arriben sans i estalvis? Testimonis ens diuen que sempre no (Darfur, Sudan). Que n'hi ha d'altres de més forts, fins i tot armats amb fusells i disposats a tot, que els arrabassen aquestes caritats.

Aquí, com als caramels a estirades de cabells, crec que tampoc no hi ha estimació: l'únic que hi impera és la llei del més fort.

JOSEP COMA

CAIXA CATALUNYA

Tel. 973 53 16 73 - Part. 973 53 16 06 - Av. Mil·lenari, 38 - 25200 CERVERA

Hostal
Jaumet
Fundat el 1890
TORÀ

Ctra. Barcelona-Andorra, s/n
Tel./Fax 973 47 30 77
25750 TORÀ (Lleida)
www.svt.es/caljaumet
e-mail: caljaumet@svt.es

Pells
Sant Ramon

Av. Santuari, 15 - ☎ 973 52 42 43
SANT RAMON